

La formació de la terminologia futbolística durant el primer terç del segle XX. L'aportació de Pompeu Fabra

NEUS FAURA I PUJOL
Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

Aquest article analitza la formació de la terminologia futbolística des del moment en què aquest esport es va introduir a Catalunya, cap a la fi del segle XIX, fins als anys trenta del segle XX. L'anàlisi se centra en tres aspectes d'aquest període: en primer lloc, s'observa la penetració i les formes d'adaptació per part de la premsa, tant la generalista com l'esportiva i la humorística, dels primers termes futbolístics, els anglicismes, que es van introduir a Catalunya juntament amb el nou esport. En segon lloc, s'examina el tractament que Fabra va donar a aquests termes i els criteris que el van guiar a l'hora d'admetre'ls, de rebutjar-los o de substituir-los per termes catalans. Finalment, es considera l'ampliació d'aquesta terminologia amb procediments lingüístics propis, els quals es van mostrar actius ja des que el futbol va tenir presència a la premsa, però van créixer a mesura que aquest esport eixamplava els seus àmbits, i les cròniques i els comentaris que en donaven compte esdevien més complexos i de registres més variats.

PARAULES CLAU: terminologia futbolística, anglicismes, Pompeu Fabra, procediments de formació de paraules, premsa esportiva.

Abstract: *Formation of football terminology in the first third of the 20th century. Pompeu Fabra's contribution*

This report analyses the formation of Catalan football terminology from the time when this sport was introduced into Catalonia at the end of the 19th century to the 1930s. Our analysis focuses on three aspects of this period: firstly, we observe how the generalist, sports and humorous press adapted the English football terms that were introduced into Catalonia together with the new sport. Secondly, we inquire into the treatment of these

terms by Pompeu Fabra and his criteria when accepting, rejecting or replacing them with Catalan terms. Finally, we consider the expansion of this terminology by Catalan word formation procedures, which were active ever since football became present in the press although they grew as this sport widened its scope, with football reports and comments growing more complex and their linguistic registers growing more diverse.

KEYWORDS: football terminology, anglicisms, Pompeu Fabra, word formation procedures, sports press.

1. PREÀMBUL

L'objectiu d'aquesta ponència és analitzar els orígens i el desenvolupament de la terminologia futbolística durant el primer terç del segle xx, tot destacant l'aportació de Fabra en aquest camp.

Abans, però, voldriem fer la precisió següent: si partim de la consideració del futbol com a àrea d'activitat especialitzada, la seva terminologia hauria de ser la pròpia dels tècnics i dels professionals d'aquest esport. Tanmateix, la nostra anàlisi no es basarà pas en aquests usuaris, sinó en les cròniques dels partits i en els comentaris sobre futbol publicats a la premsa del període esmentat. És, doncs, una terminologia creada i divulgada per la premsa, tant la de tipus generalista com l'especialitzada en esports, ja sigui de caràcter seriós o bé humorística. De fet, en la majoria de llengües del nostre entorn, ha estat la premsa la primera i gran contribuïdora a la formació dels lèxics esportius. I pel que fa a Fabra, és precisament la premsa la font de les seves observacions i cap a on dirigeix els seus comentaris i algun toc d'atenció.

2. CONTINGUT DEL TREBALL

Després d'una breu introducció sobre algunes dates representatives de la història del futbol a Catalunya, el cos del treball constarà de tres parts. A la primera, dedicada als termes anglesos introduïts amb el nou esport, analitzarem l'ús i les diferents formes gràfiques que la premsa va donar a aquests termes, ja fos reflectint la pronúncia que adquirien en la llengua parlada, ja fos basant-se en la seva forma escrita originària. La segona part consistirà en una síntesi del tractament que hi va donar Fabra i dels criteris que el van guiar a l'hora d'acceptar-los, rebutjar-los i codificar-los. Finalment, a la tercera part considerarem els recursos propis de creació terminològica, que es van posar en funcionament ja des de les primeres cròniques i que van conviure durant tota l'època amb la terminologia importada.

3. INTRODUCCIÓ: EL FUTBOL A CATALUNYA

El futbol va arribar a Catalunya cap al 1895, introduït i practicat inicialment per membres de colònies estrangeres. En poc temps va experimentar una implantació espectacular i es va convertir en una part important de l'oci públic. La creació de les primeres associacions futbolístiques no es van fer esperar: així, el 1898 naixia el primer club d'aquest esport a Catalunya, el Palamós Foot-ball Club, per iniciativa de Gaspar Matas Danés, i un any més tard, el 1899, el seguien el Football Club Català i el Football Club Barcelona, fundats, respectivament, per Jaume Vila Capdevila i per Hans Gamper. El 1903 ja hi havia disset equips organitzats i se celebraven les primeres competicions.

Els mitjans de comunicació escrits, sobretot els específicament esportius, se'n van fer ressò immediatament, i el nou esport va ocupar-hi de seguida un lloc preeminent, desplaçant el protagonisme que ja hi tenien altres esports, com la boxa o el ciclisme. El futbol va irrompre en la nova societat de massa i el seu poder d'atracció el va convertir en l'esport espectacle per excel·lència. La seva presència a la premsa va contribuir a crear un univers esportiu, simbòlic i cultural que ja no desapareixeria mai més (Pujadas i Santacana, 2012; Torrebadella i Brasó, 2018).

4. LA TERMINOLOGIA FUTBOLÍSTICA ORIGINÀRIA: ELS ANGLICISMES

La nova pràctica del futbol a Catalunya va suposar automàticament l'adopció dels termes anglesos que acompanyaven aquest esport. La premsa esportiva primerenca els va adoptar tal com van venir i els va començar a difondre entre els afeccionats, que se'ls van anar fent seus tot donant-los una fisonomia fonètica i gràfica pròpies.

Durant el període estudiat, els anglicismes que hem pogut detectar a la premsa generalista, esportiva i humorística han estat els que es recullen a la taula 1.

TAULA 1. *Anglicismes documentats a la premsa*

<i>back</i>	<i>free kick</i>	<i>kick</i>	<i>referee</i>
<i>corner</i>	<i>goal</i>	<i>kick-off</i>	<i>score</i>
<i>dribbling</i>	<i>goal average</i>	<i>linesman</i>	<i>shoot</i>
<i>fault</i>	<i>goal kick</i>	<i>match</i>	<i>sprint</i>
<i>football</i>	<i>goalkeeper</i>	<i>offside</i>	<i>supporter</i>
<i>forward</i>	<i>half back</i>	<i>out</i>	<i>team</i>
<i>foul</i>	<i>hands</i>	<i>penalty</i>	

FONT: Elaboració pròpia.

El grau d'implantació, però, no va ser el mateix per a tots aquests termes. Alguns van arrelar fortament, altres van ser poc o molt desplaçats per expressions catalanes equivalents. Tots, però, van fer acte de presència en algun moment o altre a la premsa d'aquests anys.

4.1. Exemples dels primers usos

La primera crònica d'un partit de futbol va aparèixer a la revista *Los Deportes* (1899), escrita en castellà i editada a Barcelona, i ja hi fan acte de presència alguns termes anglesos (en tots els exemples, la negreta és de l'autora):

El juego del **foot-ball**, entretenido e interesante como el que más, ha dado lugar a lucidísimos **matches**. Es el **sport** que ha tomado carta de naturaleza en esta capital, el deporte que cautiva la atención... El domingo pasado, a las tres, dio comienzo el partido... La tarde resultó, deportivamente hablando, interesantísima para los que asistieron al **match** en cuestión... Si el «Barcelona F. C.», con el inteligente campeón suizo Sr. Hans Gamper a la cabeza, realizó filigranas de combinación y conducción, el F. B. C. C., representado no por once jugadores sino por once héroes, se multiplicó para contrarrestar el acertado juego de sus contrarios... El **team** inglés hizo una tenaz defensa, logrando jugar con la pelota casi siempre dentro del campo opuesto por medio de una combinación que parece privilegio suyo, consiguiendo con sus violentas arremetidas un **goal** o entrada... (*Los Deportes*, 31 de diciembre 1899, p. 119)

La controvèrsia no va abandonar mai l'ús d'aquests termes. El primer exemple que en tenim és el de la mateixa forma que va adoptar el nom de l'esport nouvingut, i es troba en la publicació esmentada anteriorment:

También nos han escrito algunos suscritores y amigos condoliéndose de que denomináramos **foot-ball** al juego *del balón*. En todos los idiomas que atinamos a comprender, se ha denominado este deporte inglés como se llama en Inglaterra. ¿Existe algún equivalente en castellano o en catalán? Estimariamos mucho la respuesta y si nos satisfacía, no titubearíamos en adoptarlo. (*Los Deportes*, 7 gener 1900, p. 5)

Les primeres cròniques en català apareixen a la revista *Sports* (1908). Els termes anglesos, ja força nombrosos, hi apareixen escrits prou correctament, cosa que fa suposar que el redactor es devia assessorar adequadament sobre la seva grafia:

En una d'aquestes, en Degollada marca un **faut** al «X». Tothom se coloca sobre el **goal**; en Quirante tira el **free-kick**, el recull en Forns y la pilota entra. Aplausos i protestes. Mentre que-n Irizar diu al **referee** que-n Forns estava a **off-side**. (*Sports*, 22 febrer 1908, p. 21)

...tirar un *penalty*, o sia, un *shoot* ab tota llibertat... (*Sports*, 7 març 1908, p. 52)

El segon *team* del X... no les te totes, donchs sap que li faltan varis jugadors, sobre tot el *goal-keeper*... (*Sports*, 14 març 1908, p. 68)

Un incident. En Sampere, veyent-se apurat, tira la pilota darrera els defenses; en Pons, lleuger com una exhalació, l'agafa y queda sol devant del *goal*. *Off-side!*, cridan alguns, però en Mahia, ab tot lo coneixement, no toca el pito... (*Sports*, 14 març 1908, p. 70)

...y cinch minuts avans de acabar, una pilota que sortia a *goalkick* toca l'esquena d'en Baixeras gran que, com de costum, badava, sense enrecordar-se que jugava un *match* de concurs, y rebot cap a *goal*. (*Sports*, 14 març 1908, p. 71).

...es tractava d'un veritable *team* d'aluvió, arreplegat a correccuyta. Mitxos a devanters, *backs* a mitxos, ningú estava al seu puesto... (*Sports*, 14 març 1908, p. 21)

4.2. *Expansió*

Amb la popularització del futbol, aquests termes anglesos van passar al llenguatge oral i popular i van penetrar en l'àmbit del registre col·loquial. Els parlants els van adoptar aplicant-los patrons fonètics propis que comportaven que es produïssin canvis fonètics, gràfics i semàntics. La premsa, sobretot la dels anys vint i trenta, va recollir aquestes formes orals i populars i les va incorporar a les seves cròniques i comentaris tal com eren pronunciades i així, al seu torn, n'afavoria la difusió. A aquest fenomen, hi van contribuir sobretot les revistes esportivohumorístiques, principalment *Xut!* (1922-1936), creadora d'un estil que nombroses publicacions de la mateixa època van imitar, tant en contingut com en el mateix nom de capçalera (*Pa...nal!*, *Faut!*, *Orsai*, *La bimba*, etc.). No s'ha de descartar, però, el paper que hi va tenir també la premsa esportiva especialitzada i la premsa generalista.¹

4.3. *Formes d'adaptació*

Les adaptacions fònica i gràfica que aquests termes van experimentar en català depenien de si el mot s'havia manllevat per via oral, és a dir, tal com s'havia sentit, o bé per via escrita, és a dir, tal com s'havia llegit. Aquesta distinció, com

1. Per a més informació sobre publicacions esportives especialitzades del període estudiat, vegeu Mir, Bonet i Llovera (2010) i Torrebada i Brasó (2018), i sobre les esportivohumorístiques, vegeu Balias Juli (1978) i Cadena (1992).

veurem, serà operativa en els criteris de Fabra a l'hora d'adoptar o de rebutjar un terme manllevat a l'anglès.

4.3.1. Adaptació fònica²

Si el manlleu havia penetrat per via oral, el terme es pronunciava (o, si més no, s'intentava pronunciar) a partir de la seva forma fònica en la llengua originària (taula 2).

TAULA 2. *Adaptació fònica de manlleus introduïts per via oral*

<i>Grafia i pronunciació del terme anglès</i>	<i>Pronunciació en català</i>
<i>football</i> ['fɒtbɔ:l]	[fu'bbɔl]
<i>goal</i> [gəʊl]	['gɔl]
<i>hands</i> [handz]	['χɛms]
<i>offside</i> [ɒf'saɪd]	[or'saj] o [ur'saj]
<i>referee</i> [rɛfə'ri:]	['rɛfli]
<i>shoot</i> [ʃu:t]	['fut]

FONT: Elaboració pròpia.

Si el manlleu s'havia produït per via escrita, el terme es pronunciava en català a partir de la seva forma gràfica en la llengua originària (taula 3).

TAULA 3. *Adaptació fònica de manlleus introduïts per via escrita*

<i>Grafia i pronunciació del terme anglès</i>	<i>Pronunciació en català</i>
<i>fault</i> [fɔ:lt]	['faɯt]
<i>linesman</i> ['laɪnzsmən]	[li'nɛzmə]
<i>free kick</i> [fri:'kɪk]	['frɛkɪk]
<i>penalty</i> ['pɛn(ə)ltɪ]	[pə'nal]

FONT: Elaboració pròpia.

4.3.2. Adaptació gràfica

Les formes gràfiques d'aquests mots eren molt variades: tan aviat apareixien en la seva forma gràfica original, més o menys correcta, com en formes diverses

2. La transcripció fonètica dels termes anglesos és extreta de l'*Oxford English Dictionary*, edició en línia. La transcripció fonètica dels termes catalans és de l'autora d'aquest article.

que reflectien la pronunciació que havien adquirit en català. En la taula 4 recollim les variants gràfiques dels termes més freqüents.

TAULA 4. *Adaptació gràfica de diversos manlleus*

<i>Forma original anglesa</i>	<i>Grafies diverses a partir de la pronunciació que adquirien en català</i>
<i>corner</i>	<i>córner, corna</i>
<i>fault</i>	<i>faut, fau</i>
<i>football</i> (o <i>foot-ball</i>)	<i>futbol, fut-bol, fútbol</i>
<i>free kick</i> (o <i>free-kick</i>)	<i>frèquic, freckich, frec-kic</i>
<i>goal</i>	<i>gol</i>
<i>hands</i>	<i>hems, gems</i>
<i>kick</i>	<i>kic, kik</i>
<i>linesman</i>	<i>linesma</i> (pl. <i>linesmes</i>)
<i>offside</i> (o <i>off-side, of-side</i>)	<i>orsai, orsay</i>
<i>out</i>	<i>aut, haut, au</i>
<i>penalty</i>	<i>penal, panal</i>
<i>referee</i>	<i>referée, réfere, refli</i>
<i>score</i>	<i>escore</i>
<i>shoot</i>	<i>xut</i>

FONT: Elaboració pròpia.

4.3.3. Adaptació semàntica

Algun d'aquests termes va veure modificat el seu sentit originari. Aquest és el cas de *kick*, terme que en anglès vol dir simplement 'xut' i que apareix molt sovint en formes compostes, com *free kick*, *goal kick* o *kick off*. Com a mot simple, en català va adquirir el sentit de 'línia de fons' i s'utilitzava per expressar que, amb el seu xut, un jugador atacant no havia aconseguit fer gol i la pilota havia anat fora. Ho veiem en els exemples següents:

Magnífic joc amb el cap davant la porta del «Europa», que resulta **kic**. (*Catalunya Sportiva*, 21 novembre 1916, p. 4)

Una passada de Pellicer a Julià, recollí Olivella, anant a **kick**. (*La Publicitat*, 17 desembre 1923, p. 3)

Aquesta modificació es va produir per metonímia, deguda en aquest cas a la denominació de la causa per l'efecte: a l'època estudiada, anomenaven *kick* el xut

del porter amb què es penalitza el fet que un jugador atacant enviï la pilota a la línia de fons. Aquesta denominació va passar a aplicar-se per extensió a la línia de fons mateixa.³

4.3.4. Exemples de la premsa generalista i humorística

Tot seguit es presenten alguns exemples de cròniques futbolístiques en la premsa generalista i la premsa humorística:

En Papitu és abroncat perquè bada i deixa passar 27 *penaltys*, 16 *hems* i 3 *corners*. (*Xut!*, 30 novembre 1922, p. 3)

Tirà en Badal un *free-kick* que salvà Jaumandreu. (*La Publicitat*, 17 desembre 1923, p. 3)

El pitjor va ser el *refli*... (*Xut!*, 17 gener 1924, p. 10)

...el *gol* de l'Sparta era un *orsai* com una casa... (*Xut!*, 20 març 1924, p. 3)

Abans, l'Arnau aconseguix un altre *gol* anul·lat, justament, *per off-side* d'en Samitier. (*La Veu de Catalunya*, 12 gener 1925, p. 7)

...un *gems* d'Olivella que treu Trabal ocasionant un *fau* de Serra... (*La Veu de Catalunya*, 2 febrer 1925, p. 7)

En Sagi va tirar un *panal* fora... Amb una mica més, al tirar-lo, no encerta el *kick* i el fica dins. (*Xut!*, 7 gener 1925, p. 10)

Es tiren seguidament i sense resultat un *free-kick* i una *corner* contra l'Europa. (*La Veu de Catalunya*, 12 gener 1925, p. 7)

...i amb una monòtona sèrie de *fauts* i sancions transcorregué la resta del partit. (*La Rambla*, 3 març 1930, p. 2)

5. EL TRACTAMENT DELS ANGLICISMES PER PART DE FABRA

El exemples que hem vist fins ara són només una mostra de les vacil·lacions que es produïen entre l'ús del manlleu en la seva forma originària, la traducció

3. Un cas semblant es produeix també amb el terme *corner*, que indica el xut des de l'angle amb què es penalitza el fet que un jugador, ja sigui el porter o un defensa, per evitar el gol de l'equip atacant, enviï la pilota a la línia de fons, però no pas a «*córner*». D'això, ens en va fer adonar Joaquim M. Puyal, a qui agraïm aquesta observació tan aclaridora.

amb un terme propi, l'adaptació gràfica del manlleu al català, i encara, en aquest darrer cas, la confusió ortogràfica que s'originava. Davant d'aquest panorama, doncs, Fabra hi havia d'intervenir. Ho va fer, efectivament, en unes quantes de les converses filològiques que, entre el 1919 i el 1928, va publicar diàriament al diari *La Publicitat* i que van constituir, en aquell moment, una bona tribuna per a la divulgació de la seva reforma lingüística. En aquests escrits, Fabra hi va fer més suggeriments que no pas hi va emetre veredictes, però sí que se'n poden deduir els criteris que el guiaven quan recomanava de traduir, d'adaptar o de rebutjar aquells manlleus. En l'apartat següent en presentem una síntesi, documentada en cada cas amb el fragment de la conversa corresponent.

5.1. Criteris generals

Segons es pot deduir de les converses filològiques, Fabra es guiava per tres criteris:

a) Preferència pel terme català equivalent. Exemples: *goalkeeper* → *porter*; *referee* → *àrbitre*; *hands* → *mans*.

b) Catalanització de la grafia del terme anglès només si se n'havia generalitzat l'ús i la pronunciació en català era fidel a l'anglesa. Exemples: *football* → *futbol*; *shoot* → *xut*.

Els fragments següents de les converses evidencien aquests dos criteris acabats d'exposar:

Quan un mot anglès que no ha trobat la traducció catalana és ja d'ús general i pot considerar-se una adquisició definitiva de la llengua, és qüestió d'escriure'l a la catalana, sempre però que la seva pronunciació no sigui massa allunyada de la que té el mot en la llengua originària. Així, el mot *football*, que sona *futbol*, és avui admès per tothom, escrit *futbol*, grafia que té l'avantatge de no afavorir (com feia la grafia anglesa) la pronúncia *football*. (Conversa 356, 13 abril 1923)

Ja seria més enutjós que conservéssim el dígraf *sh*, en un mot com *shoot* en el cas que aquest nom comú fos incorporat definitivament al lèxic català: seria llavors indubtablement preferible d'escriure'l, com ja fan molts, *xut*. (Conversa 636, 20 febrer 1925)

c) Rebuig dels anglicismes que es pronuncien en català a partir de la seva grafia en anglès. Exemples: *linesman* → *linesma*; *penatly* → *penal*.

El fragment recollit a continuació constata aquest tercer criteri i reforça els dos criteris comentats anteriorment:

És clar que hi ha un perill a trigar a posar en ortografia catalana un mot francès o anglès; i és que la gent que l'aprenGUI, no oralment sinó per la lectura, li doni una pronunciació errònia, excessivament allunyada de la que té en el llenguatge original. Mentre no ens decidírem a escriure *futbol*, foren molts els qui, trobant aquest mot escrit *football*, el pronunciaven *fotball*. Els mots d'esport, gràcies a la difusió de les revistes esportives, perillèn més que altres de rebre una pronunciació errònia. Recordem que els mots *referee*, *linesman*, *penalty* (les pronúncies correctes dels quals són *riferí*, *láinsman*, *pénlty*) són correntment pronunciats *réferi*, *linésman*, *penálti*.

Però, ¿vol dir això que ens havem d'apressar a escriure aquests mots amb ortografia catalana, com havem fet amb *football* o *goal*? Essent, com creiem, mots que havem de procurar de reemplaçar per denominacions catalanes, és, sens dubte, preferible, mentre els usem provisòriament, de conservar-los llur aparença exòtica i no pas de vestir-los a la catalana, cosa que més aviat dificultaria llur bandejament. (Conversa 359, 16 abril 1923)

En aquest punt, cal esmentar les consideracions que Fabra va fer sobre l'accentuació del mot *futbol*. En realitat, el fet que aquest terme hagués resultat en català un mot agut contradeia el seu principi de respectar al màxim la pronunciació original (*football* ['fɔtɒ:l] és, en anglès, un molt pla), però evitava el canvi de *o* en posició àtona per *u*, com fan la majoria de varietats del català oriental:

Al Sr. V. B.– Des que s'ha catalanitzat la grafia del mot anglès *football*, s'ha notat, en efecte, una vacil·lació en la seva accentuació gràfica: els uns escriuen *fútbol*; els altres, *futbol*; ço és, els uns el fan pla; els altres, agut. La primera grafia té l'avantatge d'accentuar el mot d'acord amb l'accentuació anglesa, puix que en anglès, dels dos elements components del mot *football* (*foot* peu i *ball* pilota) és el primer el pronunciat amb major intensitat. Però *fútbol*, a menys d'acceptar per a la *o* feble de la darrera síl·laba una pronúncia en desacord amb les regles de pronunciació de les nostres vocals febles, emmena a canviar en la dita síl·laba el so de *ò*, que té en anglès, en el so de *u* (exemple: *cèrcol*, *pèsol*, *núvol*, etc., pronunciats *cèrcul*, *pèsul*, *núvul*, etc.); i llavors *fútbol* (pronunciat *fútbòl*) que no pas *futbol*. Per això ens sembla a nosaltres preferible la grafia *futbol*, que, per altra part, està d'acord amb la pronunciació més generalitzada en català. (Conversa 792, 24 abril 1927)⁴

4. Fabra va fer també una referència a l'accentuació del mot *futbol* en una altra de les seves converses filològiques, quan relacionava la pronunciació d'aquest terme amb la tendència a accentuar la primera síl·laba dels mots anglesos. Ho veiem a continuació: «És de notar, en els mots anglesos introduïts en la nostra llengua, una tendència a accentuar-ne la primera síl·laba. Això s'explica pel gran nombre de mots anglesos d'origen llatí en què l'accent està en una de les síl·labes que en el mot català corresponent són pretòniques: *nacional* és agut (nacionàl), *national* és esdrúixol (*nàtional*), nosaltres pronunciem *diccionàri*, els anglesos *dictionary*. Llavors, quan agafem un mot com *policeman*, tendim

Uns quants anys després, Solà (1987, p. 111) va subratllar la intuïció de Fabra quan defensava el mot *futbol* com a paraula aguda donant així prioritat al timbre vocàlic per damunt del desplaçament d'accent. Aquest tret, segons Solà, va ser confirmat posteriorment per un estudi de Badia i Margarit:

La forma 1 (*fútbol*) seria la més pròxima a la pronunciació anglesa, però és inviable en català (els dialectes orientals pronuncien les *oo* àtones com a *u*, i els altres les pronuncien tancades, en què derivaria automàticament cap a la 2 (*fútbul*) (dialectes orientals) o bé cap a la forma 1 (*fútbol*) pronunciada com en castellà (amb conservació del lloc de l'accent, però amb alteració del timbre de la segona vocal). La llengua parlada, en temps de Fabra, ja havia creat la forma 3 (*futbol*, amb *o* oberta i tònica), que respecta el timbre vocàlic baldament desplaça l'accent. Fabra va creure que aquesta última forma era la més adequada. Doncs bé, avui, gràcies a un estudi de Badia i Margarit (*Revista Española de Lingüística*, 2.1, 1972, p. 17-34), sabem que en el català oriental, el timbre vocàlic és més important que no pas l'accent d'intensitat.⁵

5.2. Selecció: termes acceptats i termes rebutjats

A partir d'aquests criteris, els termes que Fabra va acceptar i els que va rebutjar van ser els següents:

a) Anglícismes que Fabra va acceptar amb adaptació fònica i amb grafia catalanitzada: *córner*,⁶ *futbol*, *gol*, *xut*.

b) Anglícismes que Fabra va rebutjar explícitament:

- Basats en la pronunciació anglesa: *gems* (← *hands*); *réferi* (o *refli*) (← *referee*).
- Basats en la grafia anglesa: *linesman* (← *linesman*); *penal* (← *penalty*).
- No adaptats: *goalkeeper*.

c) Propostes per als anglícismes rebutjats: *hands* → *mans*; *linesman* → *jutge de línia*; *penalty* → ?; *referee* → *àrbitre*; *goalkeeper* → *porter*.

d) Alguns dels anglícismes que Fabra no esmenta es recullen en la taula 5.

a pronunciar-lo *pólisman*, quan és *polísmán*; i, així, de *referee*, que és un mot agut, hem fet *réferi* esdrúixol; i a la mateixa causa obeeix *fútbol* per *futbol*.» (Conversa 748, 25 juny 1926). Diríem que l'exemple de *referee* s'ajusta al cas que exposa aquí, però no pas el de *futbol*, per a l'accentuació del qual va donar una explicació més ajustada a la conversa 792, esmentada abans, i que es va publicar gairebé un any més tard.

5. El títol de l'article publicat a la revista que esmenta Solà és «Els prosodemes en català».

6. Al *Diccionari general de la llengua catalana* de 1932, aquest terme va aparèixer amb accent greu. Es va canviar per accent agut en el *Diccionari de futbol* (1992) (Mir, Bonet i Llovera, 2010, p. 74).

TAULA 5. *Anglicismes que Fabra no esmenta*

Usats amb grafies sovint adaptades	Usats amb grafies originàries
<i>out</i> (→ <i>aut</i>)	<i>back</i>
<i>fault</i> (→ <i>faut</i>)	<i>kick</i>
<i>free-kick</i> (→ <i>frèquic</i>)	<i>forward</i>
<i>offside</i> (→ <i>orsai</i>)	<i>goal average</i>
	<i>half back</i>
	<i>match</i>
	<i>score</i>
	<i>team</i>

FONT: Elaboració pròpia.

Fabra va dedicar una atenció especial a algun d'aquests termes. Concretament, li devien produir una certa perplexitat els casos de *hands*, la pronúncia del qual en català qualificava d'«extravagant», i de *penal*, terme que trobava «curiós»:

Però un mot com *hands*, que pels que l'han après d'oïda ha rebut una pronúncia extravagant com *gems* (amb *j* castellana), no pot pas grafiar-se d'acord amb aquesta pronúncia, com havem vist en certes revistes esportives. Sense comptar que la *g* té en català una pronunciació tota diferent que la que li donem en *gems*.

Quan un mot es troba en el cas de *hands* és evidentment millor de no tractar de modificar-ne la grafia. Si és que no ens decidim a traduir-lo, com espontàniament fa algun cop la gent en cridar *mans!* quan un jugador comet un *hands*. (Conversa 356, 13 abril 1923)

Des d'ara, ens sembla, podríem ja prescindir de *referee* i *linesman*, reemplaçats per *àrbitre* i *jutge de línia* (com *goal-keeper* ha estat reemplaçat molt bé per *porter*). Quant a *penalty*, no sabrem trobar un substitut d'aquest curiós *penal*, en què apareix accentuada una vocal que en el mot originari és precisament... muda? (Conversa 359, 16 abril 1923)

La resposta de *Xut!* al comentari de Fabra sobre el terme *penal* no es va fer esperar, i va aparèixer només tres dies després de la conversa en què feia referència a aquest terme. El recollim a continuació (vegeu també la figura 1, a l'annex):

AIXÒ NO POT ÉSSER!!

En P. Fabra agafant la filològica a *La Publi*:

«Des d'ara, ens sembla, podríem ja prescindir de *referee* i *linesman*, reemplaçats per *àrbitre* i *jutge de línia* (com *goal-keeper* ha estat reemplaçat molt bé per *porter*). Quant a *penalty*, no sabrem trobar un substitut d'aquest curiós *penal*, en què apareix accentuada una vocal que en el mot originari és precisament... muda? — P. Fabra.»

Conformes en dir *àrbitre* i *jutge de línia*. Lo de *porter* ho diem sempre perquè això de *goal-keeper* no ho hem pogut aprendre mai. Lo de *penal* no ens ho faran pas canviar. Tot lo més ho traduirem per *panaaal*, que és més típic. Què voleu dir, sinó, *falta greu*? Figureu-vos la tribuna del «Barça» cridant: «Falta greu! Faaalta greu!» Seria horrorós! És millor lo de *panaaal*!

Deixem-ho així, senyor Fabra?

Deixem-ho!

Tres o quatre pàgines després, *Xut!* també incloïa en una nota un petit comentari entre parèntesis que deia «saludi, Fabra», suposem que per trobar el beneplàcit de l'autor de les converses després d'haver utilitzat el terme *jutge de línia* i no pas *linesman*, tal com ell preconitzava (vegeu la figura 2, a l'annex).

5.3. Codificació

A l'edició del *Diccionari de la llengua catalana* de 1932, Fabra hi va incorporar sis anglicismes: *còrner*, *futbol* (i *futbolista*), *gol*, *matx*, *tim*⁷ i *xut* (*xutar* i *xutador*). També hi va incloure algun terme futbolístic català, com *àrbitre* (i *arbitrar*), *marcar* (un jugador) i *porter*.

Tenint en compte que mai no havia fet cap referència ni a *matx* ni a *tim*, cal pensar que la raó d'haver-hi incorporat aquests dos termes podia ser potser perquè encaixaven amb el seu criteri de fidelitat a la pronúncia originària i de facilitat d'adaptació gràfica.

5.4. Més enllà de Fabra: persistència dels anglicismes

En la conversa 359, del 16 d'abril del 1923, hem vist que Fabra manifestava el següent:

Essent, com creiem, mots que havem de procurar de reemplaçar per denominacions catalanes, és, sens dubte, preferible, mentre els usem provisòriament, de conservar-los llur aparença exòtica i no pas de vestir-los a la catalana, cosa que més aviat dificultaria llur bandejament.

Tanmateix, el que realment va passar va ser que molts d'aquests anglicismes no es van usar pas provisòriament, com ell defensava, sinó que van persistir en totes les seves formes, tant en la premsa generalista com en l'especialitzada, com també en la humorística, alternant l'ús, això sí, amb els seus equivalents catalans. Les formes se-

7. *Tim* va ser exclòs del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC) en la seva primera edició el 1995.

güents (taula 6) apareixien a la premsa aleatòriament, molt sovint a la mateixa publicació, de vegades el mateix dia i, fins i tot, a la mateixa pàgina (taula 7).

TAULA 6. *Anglicismes i termes adaptats que conviuen en la premsa*

Anglicisme	Terme adaptat
<i>back</i> (o <i>bak</i>)	<i>defensa</i>
<i>fault</i> (o <i>faut</i>)	<i>falta</i>
<i>forward</i>	<i>davantera</i>
<i>free kick</i> (o <i>frèquic</i> o <i>frec-kick</i>)	<i>tir lliure, cop franc</i>
<i>goal</i> (o <i>gol</i>)	<i>porta</i>
<i>goalkeeper</i>	<i>porter</i>
<i>linesman</i> (o <i>linesma</i>)	<i>jutge de línia</i>
<i>match</i>	<i>partit</i>
<i>offside</i> (o <i>orsai</i>)	<i>fora de joc</i>
<i>out</i> (o <i>aut</i>)	<i>fora</i>
<i>referee</i> (o <i>refli</i>)	<i>àrbitre, jutge</i>
<i>penalty</i> (o <i>penal</i>)	<i>càstig, pena capital</i>
<i>team</i>	<i>equip</i>

FONT: Elaboració pròpia.

TAULA 7. *Exemples d'ús dels termes esmentats en la taula 6*

<i>back</i> / <i>defensa</i>	...es tractava d'un veritable team d'aluvió, arreplegat a corre-cuyta. Mitxos a devaners, backs a mitxos, ningú estava al seu puesto... (<i>Sports</i>, 14 març 1908, p. 21) Un incident. En Sampere, veient-se apurat, tira la pilota darrera els defenses; en Pons, lleuger com una exhalació, l'agafa y queda sol davant del goal... (<i>Sports</i>, 14 març 1908, p. 70) Els «backs», més segurs que altres vegades, per tenir al seu davant una davantera feble. (<i>La Publicitat</i>, 11 octubre 1932, p. 10) Un defensa reusenc falla i entra Bessolí a rematar. (<i>La Publicitat</i>, 11 octubre 1932, p. 10)
<i>fault</i> (o <i>faut</i>) / <i>falta</i>	...és castigat un faut d'en Schaffer contra en Sancho... (<i>La Raça</i>, 26 desembre 1922, p. 6) L'àrbitre va castigar dues de les moltes faltes comeses pels alemanys. (<i>La Raça</i>, 26 desembre 1922, p. 7)

TAULA 7. Exemples d'ús dels termes esmentats en la taula 6 (Continuació)

<i>free kick / cop franc</i>	Es tiren seguidament i sense resultat un free-kick i una corner contra l'«Europa»... (<i>La Veu de Catalunya</i>, 12 gener 1925, p. 7) Un cop franc contra el martinenc el tira en Samitier, ras i potent, apuntant-se el primer gol de la tarda. (<i>La Veu de Catalunya</i>, 12 gener 1925, p. 7)
<i>hands (o gems) / mà (o mans)</i>	...els de Gràcia avancen cap a la porta del «Sans», fent en Pirelló un gems, el qual, tirat per en Saura... (<i>La Veu de Catalunya</i>, 12 gener 1925, p. 7) Ortiz dona una mà, i el càstig el tira Pololo... (<i>La Veu de Catalunya</i>, 13 gener 1925, p. 8)
<i>linesman / jutge de línia</i>	En el partit de la selecció van tenir l'humorada de posar a en Julià i en Cros de jutges de línia... (<i>Xut!</i>, 19 abril 1923, p. 7) En Torrents va fer de linesman... (<i>Xut!</i>, 5 març 1924, p. 21)
<i>match / partit</i>	Avuy, festivitats dels Reys, no's celebra cap partit d'importància, essent tal vegada aquesta festa la única per a la que no hi ha match concertat. (<i>La Veu de Catalunya</i>, 6 gener 1905, p. 3)
<i>offside (o orsai) / fora de joc</i>	Però la desgraciada intervenció d'en Bau, que s'havia col·locat fora de joc, fa que el penalty es repeteixi. (<i>La Veu de Catalunya</i>, 16 febrer 1920, p. 13) Abans, l'Arnau aconseguix un altre gol, anul·lat justament per offside d'en Samitier. (<i>La Veu de Catalunya</i>, 12 gener 1925, p. 7)
<i>penalty (o penal) / càstig</i>	Cada volta que vas a entrar en joc, ens fas patir; veiem el faut, l'horrorós panal, l'àrbitre estomacat... (<i>Xut!</i>, 3 gener 1924, p. 7) El primer gol del Santander fou aconseguit de càstig. (<i>Xut!</i>, 21 gener 1930, p. 11)
<i>referee (o reflí) / àrbitre</i>	El reflí el va anul·lar per mans de l'Escolà. Era un altre gol dels castissos. (<i>Xut!</i>, 8 gener 1935, p. 1) Sort que l'àrbitre ens va deixar fer un gol de penal i l'equip va animar-se el justet per guanyar. (<i>Xut!</i>, 25 febrer 1935, p. 8)

FONT: Elaboració pròpia.

Diverses causes, concurrents en algun cas, podrien explicar la persistència d'aquests anglicismes:

a) Perquè fonèticament i gràficament eren fàcils d'adaptar: *xut*, *gol*, *kick*, *còrner*, *penal*.

b) Perquè podien resultar més pràctics que el seu equivalent català, sobretot quan aquest era un terme compost: *linesma* (*jutge de línia*), *frèquic* (*xut lliure*), *orsai* (*fora de joc*).

c) Perquè no s'hi havia trobat encara un equivalent semàntic: *dribbling*, *goal average*.

d) Perquè eren productius en la formació de derivats: *dribbling* → *driblar*, *dribblador*; *gol* → *golejar*, *golet*, *golàs*; *xut* → *xutar*, *xutador*.

e) Perquè podien aportar connotacions estilístiques, donar expressivitat al text i marcar un estil: *forward* (*davantera*), *hems* o *gems* (*mans*), *refli* (*àrbitre*), *score* (*resultat*).

Vegem-ne alguns exemples:

En Peidró, *dribblant* amb valentia... (*La Raça*, 26 desembre 1922, p. 7)

Es classifica l'equip aragonès pel *gol average*. (*La Rambla*, 3 març 1930, p. 2)

En Bosch... va començar a internar-se, a *driblar*, a passejar-se en Rafa i a xutar. (*Xut!*, 10 octubre 1932, p. 9)

El restant de la *davantera* també estigué bé, donant la sensació d'un *forward* temible... (*Xut!*, 28 gener 1925, p. 10)

Ell va dir que era *col·legiat*, però jugava sense americana de *refli*. (*Xut!*, 8 març 1927, p. 13).

Els de l'Europa... varen perdre per forts *scores* —que ens agrada dir *score!*—... (*Xut!*, 8 febrer 1923, p. 7)

En Torrededó s'encarregà de transformar el càstig en gol, i així fou inaugurat solemniament el *score*. (*Xut!*, 17 octubre 1932, p. 10)

...van demanar que s'anul·lés el gol. Uns volien que l'anul·lessin per «*orsai*», altres per «*faut*», altres per «*gems*», i altres per comoditat. (*Xut!*, 24 octubre 1932, p. 9)

6. RECURSOS CREATIUS PROPIS: CONVIVÈNCIA AMB ELS ANGLICISMES I NOUS ÀMBITS D'INCIDÈNCIA

L'activitat terminològica amb recursos propis es va mostrar operativa ja des que el futbol va tenir presència a la premsa, cosa que, al llarg del període estudiat, va contribuir a ampliar la terminologia originària formada bàsicament per anglicismes. Els dos exemples següents mostren, d'una banda, que les cròniques ini-

cials (1908) ja utilitzaven termes propis al costat dels anglicismes, i d'altra banda, que les cròniques d'anys posteriors continuen mantenint l'ús dels anglicismes al costat dels termes propis:

...es tractava d'un veritable *team* d'aluvió, arplegat a correccuyta. *Mitxos* a *devaners*, *backs* a *mitxos*, ningú estava al seu puesto... (*Sports*, 14 març 1908, p. 21)

Ara, que de la mateixa manera que ens empipa que atonyinin a un *àrbitre* perquè ha deixat de veure un *off-side*, posem per cas, ens empipa que l'hagi deixat de veure. Tenim en projecte un estudi dels mals que pateix el *referée* quan surt a fer la seva feina... (*Xut!*, 8 febrer 1923, p. 7)

...hi ha una *centrada* de Gironès, un jugador del Martinenc va a salvar i, sense *bala*, és tirat fora d'una empenta per Llovera, del Sans, i priva l'acció del *back* martinenc i Ponç... *remata* a la *xarxa*. (*La Publicitat*, 11 octubre 1932, p. 16)

Va ser, però, durant els anys vint i trenta quan el futbol va créixer en complexitat, va eixamplar els seus àmbits d'incidència i es van diversificar les denominacions. Calia anomenar tot allò que afectava el desenvolupament mateix del joc i les seves noves estratègies, com les posicions i les funcions dels jugadors al camp, els tipus de jugades i d'accions que es creaven, els diferents llocs i objectes del camp, el personal auxiliar, etc. I la premsa de l'època es va fer un gran ressò no solament d'aquestes realitats estrictament esportives, sinó també dels fets i de les circumstàncies que envoltaven el món del futbol (allò que avui dia anomenaríem *entorn*).

6.1. Registre lingüístic i procediments de formació de paraules

El llenguatge del futbol es va veure afavorit per l'increment de les publicacions esportives i també per l'atenció que hi va dedicar la mateixa premsa generalista. Això va produir una gran activitat terminològica que es duia a terme en el registre lingüístic que predominava en cada publicació. És així com van aparèixer dos tipus de termes diferenciats: uns de registre tècnic, que era el propi dels diaris i de les revistes esportives especialitzades, i uns altres de registre lúdic, característic exclusivament de la premsa esportivohumorística, la qual va ser capaç de crear les seves pròpies denominacions a partir d'una visió còmica i hilarant del món del futbol.

En les taules 8 i 9 es recullen uns quants exemples de termes de creació pròpia diferenciant els dos registres esmentats.

TAULA 8. Exemples de termes de creació pròpia de registre tècnic

Jugadors	<i>ala dreta, blau-granats, blau-blancs, avantcentre, davanter, davanter centre, defensa, dribblador, esprinter, extrem, extrem esquerra, interior esquerra, línia mitjana, mig ala, mig centre, reserva, transferir</i>
Accions i jugades	<i>arrencada, arrencar-se, atac a l'home, canvi de joc, càrrega, càstig, centrada, contraatac, cop franc, desmarcatge, estirada, escapada, escomesa, ocasió, perill, repel·lir, tret, finta</i>
Llocs i objectes del camp	<i>angle, field, marc, marcador, ratlla mitgera, pals, travesser, xarxa</i>
Autoritats del joc	<i>col·legiat, jutge</i>
Públic	<i>aficionat, llotja, tribuna</i>
Qualitat del joc	<i>equip revelació</i>

FONT: Elaboració pròpia.

TAULA 9. Exemples de termes de creació pròpia de registre lúdic

Accions i jugades	<i>afusellar, arrambar, avalanxa, bombardeig, birlar, canonada, carícia, esmunyir-se, esquitllar-se, finta, passi, plongeon, rebolcar-se, salt de la cuca-fera, salt de la magnèsia, salt de la regalèssia, tanto, zamorana</i>
Llocs i objectes del camp	<i>bimba, cuiro, tap, bala, gàbia, forat</i>
Tipus de xut	<i>ciri, mistos</i>
Autoritats del joc	<i>supercol·legiat</i>
Personal auxiliar	<i>espongeta, sursum corda</i>
Resultat	<i>cabàs, cabasset, panadera, sucar</i>
Afeccionats	<i>canguelitis, incondicionals, istes, sidralistes</i>

FONT: Elaboració pròpia.

Tots els procediments lingüístics de formació de paraules van intervenir tant en un registre com en l'altre. En la taula 10 presentem uns quants exemples de termes dels dos registres esmentats abans, agrupats segons el procediment de formació corresponent.⁸

8. Partim de la classificació d'aquests procediments establerta a Faura i Pujol (1998, p. 109-167), on hi ha també una explicació detallada de cada un.

TAULA 10. *Procediments lingüístics de formació de paraules*

<i>Procediment de formació de paraules</i>		<i>Exemples de registre tècnic</i>	<i>Exemples de registre lúdic</i>	
Sintàctics	Conversió	<i>col·legiat</i> (= àrbitre), <i>un</i> (jugador) <i>reserva</i> , <i>una</i> (pilota) <i>rasa</i>	<i>els incondicionals</i>	
Morfològics	Derivació	Per prefixació	<i>desmarcatge</i>	<i>supercol·legiat</i>
		Per sufixació	<i>dribblador</i> , <i>centrada</i>	<i>canguelitis</i> , <i>zamorana</i>
	Composició	Compostos	<i>mig centre</i> , <i>equip revelació</i> , <i>blau-granat</i>	<i>home-llagosta</i>
		Sintagmes lexicals	<i>canvi de joc</i>	<i>salt de la magnèsia</i> , <i>salt de la regalèssia</i>
	Manlleu	<i>équipier</i> , <i>field</i> , <i>sprinter finta</i>	<i>plongeon</i> , <i>despejar</i>	
Semàntics	Especificació de sentit	<i>estirada</i> (del porter), <i>angle</i> , <i>marcador</i> (= instrument que indica el resultat del joc)	<i>esmunyir-se</i> , <i>esquitllar-se</i> (un jugador)	
	Reducció	<i>ocasió</i> (de gol)	<i>els istes</i> (= partidaris d'un equip)	
	Metonímia	<i>xarxa</i> , <i>pals</i>	<i>cuira</i> (= pilota), <i>espongeta</i> (= massatgista)	
	Metàfora	<i>tret</i> , <i>canonada</i> , <i>escomesa</i>	<i>ciri</i> (= xut molt alt), <i>sucar</i> (= fer algun gol), <i>gàbia</i> (= porteria), <i>cabàs</i> (= molts gols)	
	Calc semàntic	<i>cop franc</i> , <i>càstig</i> , <i>jutge</i>	<i>passi</i> (= passada)	

FONT: Elaboració pròpia.

6.2. Registre lingüístic i estil narratiu

De la mateixa manera que el registre lingüístic va condicionar la terminologia creada per les diferents publicacions, també va incidir en l'estil narratiu. El resultat estilístic oferia un contrast entre la premsa generalista i especialitzada i les revistes esportives d'humor, que evidenciava la diversitat expressiva del llenguatge.

En la premsa generalista i especialitzada es documenten expressions com: *allunyar el perill, bella escapada, deturar un gol, defugir el marcatge de l'adversari, donar tasca als davanters, errar el tret, fer passades matemàtiques, fregar el pal, gol poc vistós, joc efectiu i preciosista, jugar de cortesia, jugar amb un gas formidable o raspar el pal*. Paral·lelament, la premsa humorística feia ús d'expressions com les següents: *allargar la gaita, birlar la pilota, clavar panadera, col·locar la pilota al fitxer, covar-se el gol, cruspír-se el contrari, engegar la bimba a la rebotiga del porter, esquerdar els pals, estripar la grua, fer-ne un cabàs, fer-ne un cabasset, llençar-se de clepsa, no haver-n'hi de cuits, passada anèmica, passar la pilota per l'entrepàrentesis, ventar nyanyo a la pilota, ventar un cop de sabata a la pilota, xut escanyolit*.

Per acabar, a continuació es recullen dos fragments de crònica de partit que per si sols marquen el to de la publicació corresponent: *La Publicitat*, un exemple de la premsa generalista, i *Xut!*, un exemple de premsa humorística:

Una de les característiques admirables amb què compta és la facilitat amb què llurs components defugen el marcatge de l'adversari així com també el replegament davant de la seva porta, quan aquesta resta en perill imminent. En aquesta ocasió, però, s'han trobat davant d'un contrincant que ultra superar-se amb entusiasme... ha tingut també una actuació curulla d'encerts. (*La Publicitat*, 11 octubre 1932, p. 11)

Bramuls encoratjadors, xiulets de rept... es produïren seguidament quan el «Barcelona» apretava les molles i posava en perill la gàbia d'en Cano. Per fi, després de tirar un cop franc damunt de porta el mig-centre Font, la bimba va rebotar al pal i caigué als peus de l'Helguera, el qual va engegar-la al rebost valencianista. El públic ja ballava la dansa de consolació quan l'àrbitre digué que no n'hi havia de cuits i que en Ramon havia fet un *faut* al porter en produir-se la jugada. (*Xut!*, 13 febrer 1933, p. 9)

7. SÍNTESI

Els anglicismes futbolístics van aparèixer simultàniament amb el nou esport a principis del segle xx. La seva funció va ser, en aquells moments, referencial. La creativitat lèxica amb recursos propis es va mostrar, tanmateix, operativa des que el futbol va tenir presència a la premsa, i va créixer amb la implantació d'aquest esport. Malgrat això, els anglicismes mai no van arribar a ser substituïts completa-

ment per termes propis, i van conviure amb aquests durant tot el període. Sovint, però, la seva funció passava a ser estilística.

Els criteris generals que Fabra va exposar a les converses van ser tinguts moderadament en compte a la premsa generalista i especialitzada, i gens en compte a la premsa humorística.

Paral·lelament, es van consolidar dos registres, creatius terminològicament i estilísticament: un registre formal i tècnic, propi de la premsa generalista i especialitzada, i un registre lúdic, patrimoni exclusiu de la premsa esportivohumorística. Conseqüentment, durant aquestes tres dècades, per bé que la terminologia futbolística es mostrava encara vacil·lant, es van posar les bases que haurien pogut conduir a la seva fixació si la continuïtat de la premsa en català no s'hagués vist estroncada pels esdeveniments polítics i socials produïts a partir del 1936. Aquests fets també van tallar en sec la creativitat que mostrava la premsa esportiva i d'humor que tant va contribuir a l'extensió social de la llengua.

BIBLIOGRAFIA

- ASSOCIACIÓ DE LA PREMSA DE BADALONA (1934). *Homenatge a Pompeu Fabra*. Badalona: Associació de la Premsa de Badalona. [Recull d'articles de diversos autors amb motiu de l'homenatge que aquesta associació de Badalona va fer a Pompeu Fabra.]
- BALIUS JULI, Ramon (1978). «Premsa de humor dedicada al deporte, editada en Catalunya». *Apuntes de Medicina Deportiva*, vol. xv, núm. 58, p. 103-109.
- BAÑERES, Enric; SEABRA, Manuel de; BONET, Ester (1989). *Diccionari de l'esport, català-castellà, castellà-català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- CADENA, Josep M. (1992). «Xut! i El Once, dos títols bàsics de la premsa esportiva d'humor». *Annals del Periodisme Català*, núm. 29, p. 40-49.
- CASALS, Daniel; FAURA, Neus; TORRENT, Anna M. (ed.) (2007). *Futbol i llengua*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- CONSELL DE REDACCIÓ (2010). «Terminàlia parla amb Josep Riera Font, director d'El 9 Esportiu de Catalunya». *Terminàlia* [Barcelona], núm. 1, p. 43-46.
- ÉsAdir: *El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals* (2003) [en línia]. Barcelona: Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. <<http://esadir.cat/>>.
- FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- (2005-2013). *Obres completes*. Edició dirigida per Jordi Mir i Joan Solà. Vol. 7: *Converses filològiques*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [S'han consultat les converses: 356 (13 abril 1923), 359 (16 abril 1923), 636 (20 febrer 1925), 748 (25 juny 1926) i 792 (24 abril 1927).]
- FAURA I PUJOL, Neus (1985). «Els anglicismes futbolístics a la premsa catalana fins al 1936». A: *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit*, 2. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Estudis de Llengua i Literatura Catalanes; X), p. 145-190.

- FAURA I PUJOL, Neus (1993). «L'argot futbolístic fins al 1936 i als nostres dies». A: *Actes del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Secció 3: *Lingüística social*. Barcelona, p. 257-266.
- (1998). *Futbol i llenguatge*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Abat Oliva; 202)
- FRANQUESA I BONET, Ester (2010). *Pompeu Fabra, una llengua per a tot i per a tothom*. Badalona: Espai Betúlia.
- GONZÁLEZ, Rodolf; GRAELL, Ester (2000). «Una aportació a l'estudi del lèxic no especialitzat de les cròniques esportives». A: CREUS, Imma; JULIÀ, Joan; ROMERO, Sílvia (ed.). *Llengua i mitjans de comunicació: Actes del Congrés de Llengua i Mitjans de Comunicació* (Lleida, 17-18 desembre 1999). Lleida: Pagès Editors, p. 237-246.
- GUANSÉ, Domènec (1964). *Pompeu Fabra*. Barcelona: Alcides. (Biografies Populars)
- JONES, Daniel E.; BARÓ, Jaume (1996). «Esport i mitjans de comunicació a Catalunya». A: JONES, Daniel E. (ed.). *La premsa*. Bellaterra: Centre d'Investigació de la Comunicació; Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport, p. 19-54.
- MIR, Jordi; BONET, Ester; LLOVERA, Sílvia (2010). «Fabra i l'esport: de la dimensió social a l'aportació terminològica». *Terminàlia* [Barcelona], núm. 1, p. 71-77.
- MORAGAS I SPÀ, Miquel de (1999). *L'origen del mot Barça (1899-1999): Del crit al logotip*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Institut de la Comunicació.
- (1996). «Esport i mitjans de comunicació». A: JONES, Daniel. *Esport i mitjans de comunicació a Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, p. 11-18.
- NOMDEDÉU, Antoni (2001). «La terminologia del futbol als mitjans de comunicació: tipus d'emissors, tipus de terminologies?». A: CABRÉ, M. Teresa; CODINA, Lluís; ESTOPÀ, Rosa (ed.). *Terminologia i documentació: I Jornada de Terminologia i Documentació (24 de maig de 2000)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 135-142.
- ORTEGA, Rodolf (2003). *Diccionari de futbol*. Barcelona: Edicions 62.
- Oxford English Dictionary* (2018) [en línia]. Oxford: Oxford University Press. <<http://www.oed.com>>.
- PALOMA, David (2006). «El salt de l'escorpí». *Avui*. Mediatitzats (9 juliol).
- POCH GASAU, Anna (2013). «Sport: a literary referent in Catalonia 1920-1936». *The International Journal of the History of Sport*, vol. 22, p. 285-297.
- PUJADAS, Xavier; SANTACANA, Carles (2012). «Prensa, deporte y cultura de masas. El papel del periodismo especializado en la expansión social del deporte en Cataluña hasta la Guerra Civil (1890-1936)». *Historia y Comunicación Social*, vol. 17, p. 141-157.
- PUYAL, Joaquim M. (2013). *Llengua i esport: entre la creativitat i l'adequació*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- SANTACANA, Carles (2007). *Pompeu Fabra i l'esport*. Barcelona: Fundació Universitat Catalana d'Estiu.
- SEGARRA, Mila (2002). *Pompeu Fabra*. 2a ed. Barcelona: Empúries.
- SENTÍFIS, Carles (2006). «Primer fou el verb». *Avui* (12 novembre), p. 27.
- SOLÀ, Joan (1987). *L'obra de Pompeu Fabra*. Barcelona: Teide.
- SUNYER, Jordi (2018). «Futbol en català: 90 anys?». *Ara* (28 abril), p. 54.

- TERMCAT (1992). *Diccionari de futbol*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- TORREBADELLA, Xavier; BRASÓ, Jordi (2018). «Els textos sobre educació física i esport en llengua catalana des del 1880 fins al 1923». *Llengua i literatura*, núm. 28, p. 7-52.
- TORREBADELLA-FLIX, Xavier; NOMDEDÉU-RULL, Antoni (2015). «Los primeros libros de fútbol publicados en España (1900-1919)». *Revista General de Información y Documentación*, vol. 25, núm. 1, p. 113-139.

ANNEX

FIGURA 1. Resposta de Xut! sobre el terme penal.
FONT: Xut!, 19 d'abril 1923, p. 3.

En el partit de la selecció varen tenir l'humorada de posar a en Julià i en Cros de jutges de línia (saludi, Fabra). A la mitja

FIGURA 2. Comentari de Xut!
FONT: Xut!, 19 d'abril 1923, p. 7.